

Kommentár Bakody Aurél véleményéhez ^[1]

Folyóiratunk 2011. évi 6. számában jelent meg Bakody Aurél lipótmezei elmeorvos szakvéleménye Szálasi Ferenc elmeállapotáról. Az írásmű alapját a Nemzet Akaratának Pártja Cél és követelések című, 1935-ben készült programja képezte, ami a későbbi nyilas nemzetvezető irománya volt. Az íráshoz Erős Ferenc pszichológus, a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének professzora készített kiegészítést, amit ezúton is köszönünk.

A hivatkozott cikk

[Karsai László - Szálasi Ferenc elmeállapota](#) ^[2]

Bakody Aurél Szálasi-ról készített elmeorvosi lelete, amely a „Cél és követelések” című írás alapján készült, nem tekinthető a szó igazi értelmében orvosi diagnózisnak, hanem csupán egy magánlevél keretében kifejtett véleménynek, amelynek szerzőségét - nyilván jó okkal - a főorvos nem hitelesítette aláírásával. Szálasi szövege 1935 elején íródott, a Nemzet Akaratának Pártja programjaként, az elmeorvosi vélemény négy évvel később készült, amikor Szálasi börtönben volt. Nem világos, milyen célból kérte Benárd Ágoston az elmeorvosi leletet, vajon szóba került-e hivatalosan is valahol, valamikor Szálasi elmebetegé nyilvánítása?

Bakody természetesen a korabeli pszichiátria nyelvezetét használta a lelet elkészítésekor. Egy mai pszichiáter nyilván más fogalmi keretben és sokkal óvatosabban fogalmazna, ha egyáltalán vállalkozna arra, hogy egy személyről egyetlen szöveges megnyilatkozás alapján pszichiátriai véleményt alkosson - anélkül, hogy ismerné személyes hátterét, életútját, körülményeit, motivációt stb.

Bakody főorvos írása azonban kétségkívül számos találó és pontos, megfontolásra érdemes megállapítást tartalmaz. Teljes joggal hangsúlyozza már az elején, hogy az elmebetegség laikus és orvosi meghatározása nem azonos, és „a kóros jellem már az elmebaj kibontakozása előtt vagy anélkül is olyan beteg elme-mechanizmusok sodrában él, melyek az összes veszélylehetőségeket nyitva tartják, amelyek különben csak a kifejlődött, vagy rendszeti komplikációi miatt már betegnek kimondott elmebajosok esetében fennállnak, vagy fenyegetnek. Sőt bizonyos körben ezeknek az abnormis jellemű ún. félbolondoknak a veszélye nagyobb, mert nehezebben felismerhetők, és mert társadalmilag aktívak.” Ma talán úgy mondanánk, hogy súlyos személyiségzavarban szenvedő emberekről van szó, akik többnyire azonban csak akkor találkoznak a pszichiátriával és/vagy a büntetőjoggal, ha extrém módon veszélyeztetik önmagukat és/vagy a környezetüket. Ennek közelmúltbeli példája Breivik, a norvég tömeggyilkos, aki, mint a hírekben olvasható, nem hajlandó magát újabb elmeorvosi vizsgálatnak alávetni, tettét szörnyűségeknél, ámde jogosnak tartja.

Bakody doktor elemzése a néhány előrebocsátott általános megjegyzése után magára a Szálasi-szövegre irányul. Ez teljesen jogos eljárásnak tűnik, hiszen az írásbeli vagy szóbeli megnyilatkozásokból, produkciókból stb. éppúgy következtetni lehet a személyiségre, mint például a kézírásból, a kifejező mozgásokból stb. A norvég tömeggyilkosnak a tette elkövetése után nyilvánosságra került internetes feljegyzései utólag eléggé árulkodónak tűnnek Breivik szándékai felől, pusztán a szöveg alapján azonban valószínűleg nem bizonyult volna sem bűnözőnek, sem elmebetegnek.

Bakody doktor éles szemmel vette észre Szálasi szövegében a szkizofrén beszédre és gondolkodásmódra jellemző nyelvi és stilisztikai sajátosságokat, mint például a feltűnőeskeltő, váratlan, bizarr szóhasználat, logikátlanság, sztereotípiák, különféle frázisok ismételtetése, külön fogalmazás, patetikus modorosság, a forma és a tartalom közötti ellentmondás, szóhalmazás, új szavak, szótákolmányok gyártása (neophrasia) stb.

Szálasi alul marad a Mussolinivel való összehasonlításban is. Míg az utóbbi - írja Bakody doktor - „költőileg sűrített értelmű, irodalmi frazeológiája mindig reális, érthető tartalmat takar, addig Szálasi írásában gyakori az, hogy a kifejezés arányai és a benne burkolt tartalom között mértéktelen aránytalanság van, az analógia tehát csupán külső”. Itt persze érdekes összehasonlítás adódhatott volna Hitler vagy Goebbels beszédeivel is.

Bakody doktor elemzésében utal a lehetséges „tömegpszichológiai” háttérre is, amely Szálásinak a híveire gyakorolt hatását magyarázza: „abnormis jellem vagy kifejezett elmebeteg szellemi tevékenysége számára elengedhetetlen a suggestív előkészített környezet. S itt a korunkban sikerült külföldi diktatúrákon kívül magyar népünk messiást váró, mert megzavart lelki egyensúlyát kell [fel]jismernünk.” A főorvos ezt a megjegyzést bizonyára nem csupán az 1935-ös programnyilatkozat alapján, hanem a hungarista mozgalom 1935 és 1939 közötti előretörésének ismeretében teszi.

Az 1935-ös szöveg ma olvasva talán még inkább bizarrnak, zavarosnak látszik. Feltűnő benne a szerző görcsös törekvése arra, hogy minél nagyobbakat mondjon, frázisai, jelszavai, retorikai fordulatai minél inkább újszerűbbnek és originálisnak hassanak. Bakody szerint „ez az író autizmusával, saját csodálatában való affektív elmélyedésével magyarázható”. Ez minden bizonnyal így van, ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy egy nagy ambíciókkal rendelkező, de frusztrált, kisebbségi komplexusban szenvedő, műveletlen vagy inkább félművelt, nem túlságosan magas intelligenciájú katonatisztról van szó, aki ekkor kezd a politikával foglalkozni, ekkor tanulja a politikai retorikát, keresi helyét a politikai életben, ahonnan addig kirekesztődött. Mindenesetre érdemes lenne az 1935-ös szöveget későbbi Szálasi-szövegekkel összehasonlítani nyelvi-stilisztikai és retorikai szempontból.

Nem tagadva Bakody főorvos diagnózisának helyességét, vagyis azt, hogy Szálasi szövege a szkizofrén írás- és gondolkodásmód sajátos jegyeit viseli magán, úgy vélem, hogy hasonló jegyek akkor és későbbi korokban, más politikai diskurzusokban is megtalálhatók. A neophrasiának számos példáját találjuk a totalitáriánus - náci és kommunista - propagandában, új szavakat, szótákolmányokat, betűszavakat, az orwelli „Newspeak” szavait pedig ezerszám vezettek be például Magyarországon a második világháború után (a BUVÁTI-tól a „maszek”-ig). A „lakáskorszerűsítés” szó, amely Bakody példái között szerepel, ma korántsem tűnik olyan elrettentőnek. A nagyotmondást, a frázispuffogatást, a logikátlanságot, az irracionálismust és más, Bakody doktor által említett nyelvi-stilisztikai és retorikai jegyeket ma is megtalálhatjuk a politikai propagandában, nem is csupán a szélsőséges pártok és mozgalmak esetében, és nem is feltétlenül azon a primitív színvonalon, amely Szálasi korai politikai megnyilatkozásait jellemzi.

Bakody főorvos véleménye mindenképpen érdekes adalék Szálasi személyének és történelmi szerepének megértéséhez. Nehezen eldönthető kérdés, hogy Szálasi valóban szkizofrénnek tekinthető-e a szó orvosi, klinikai értelmében, de eléggé nyilvánvalónak látszik, hogy súlyos személyiségzavarban szenvedett, vagyis „pszichopata” volt. Ez azonban természetesen nem menti őt fel a személyes és a történelmi felelősség alól.

Címkék:

[Szálasi Ferenc](#) ^[3]

[Nemzeti Akarat Pártja](#) ^[4]

[Benárd Ágost](#) ^[5]

[pszichológia](#) ^[6]

[elmeszakértő](#) ^[7]

[kommentár](#) ^[8]

Kiadás: 12. évfolyam (2012) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/kommentar_bakody_aurel_velemenyehoz.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/kommentar_bakody_aurel_velemenyehoz.html

[2] https://www.archivnet.hu/.../kuriozumok/szalasi_ferenc_elmeallapota.html

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szalasi-ferenc>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nemzeti-akarar-partja>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/benard-agost>
[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/pszichologia>
[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/elmeszakerto>
[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kommentar>